

אידיאולוגיה וחינוך מחדש בצבא האמריקני במלחמת קוריאה

במהלך מלחמת קוריאה הפעיל הצבא האמריקני תוכנית לחינוך מחדש של שבויי מלחמה צפון-קוריאנים וסינים. מטרת התוכנית הייתה יומרנית מאוד: להפוך את השבויים – לאחר שישוחררו – לראשי חץ שיעמדו בראש מהפכה שתביא לאמריקניזציה של ארצותיהם הן בשיטות הממשל והן באורחות החיים. המגרעת המרכזית של התוכנית הייתה בכך שהיא לא התחשבה בהבדלים התרבותיים בין בני הלאומים השונים שלהם היא יועדה. מבחינת האמריקנים כל הקומוניסטים היו אותו הדבר – בין אם היו רוסים, סינים או קוריאנים

טל טובי

שתי תוכניות אינטנסיביות במיוחד לחינוך מחדש הפעילה ארצות-הברית לאחר מלחמת העולם השנייה. התוכנית הראשונה הופעלה ביפן הכבושה, ומטרתה המוצהרת הייתה להפוך את העם היפני המיליטנטי-פשיסטי לפציפיסטי-דמוקרטי.¹ התוכנית השנייה יושמה על שבויי המלחמה הקוריאניים והסיניים במהלך מלחמת קוריאה (1950-1953), ומטרתה הייתה לעורר בהם התנגדות לאידיאולוגיה הקומוניסטית ולהפוך אותם לתומכים בערכים הדמוקרטיים והליברליים. יוזמי התוכנית קיוו שאותם שבויים יובילו בסופו של דבר מהפכות חברתיות אנטי קומוניסטיות לאחר שישובו למדינותיהם. סוכן החיברות של ארצות-הברית בנושא הזה הן ביפן והן בקוריאה היה הצבא האמריקני.

מטרת מאמר זה לסקור את תוכנית החינוך מחדש שהפעילה ארצות-הברית בקוריאה ולבחון כיצד השתלבו תכניה במכלול הערכים שבהם האמינו האמריקנים. במילים

מלחמת קוריאה הייתה
אירוע מרכזי במלחמה
הקרה והסכסוך המזוין
הראשון במלחמה הזאת

”התפקיד שלי הוא ללמד את הילידים האלה את משמעות הדמוקרטיה, והם ילמדו מהי דמוקרטיה – גם אם אצטרך לירות בכל אחד ואחד מהם” – אומר קולונל פרדי לעוזר החדש שלו, קפטן פיסבי, במחזה “בית התה של ירח אוגוסט” (John Patrick, *The Teahouse of the August Moon*, 1952),

כשהוא מתכוון לאוכלוסייה היפנית, שנמצאה תחת שלטון צבאי אמריקני. במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה הפעילו האמריקנים מספר תוכניות לחינוך מחדש של שבויי מלחמה ושל אוכלוסיות שנמצאו תחת

כיבוש אמריקני (יפן וגרמניה). מטרת התוכניות האלה לחינוך מחדש הייתה להפוך אוכלוסיות פשיסטיות-טוטלטריות לדמוקרטיות-ליברליות לפי המודל האמריקני.

מבוא

דוקטורנט בחוג
להיסטוריה כללית
באוניברסיטת
חיפה

המלחמה משני הצדדים. העמדה הקומוניסטית הייתה שיש להחזיר את השבויים ללא כל התחשבות ברצונותיהם, כמתחייב מאמנת ז'נווה מיום 12 באוגוסט 1949. בסעיף 118 באמנה נכתב: "עם הפסקת פעולות האיבה והפעילות ישוחררו שבויי המלחמה ויושבו למולדתם ללא דיחוי".

ארצות-הברית טענה כי יש לתת לשבויים הקוריאנים את האפשרות להחליט אם הם רוצים לחזור למולדתם או להישאר בדרום-קוריאה, ואילו לשבויים הסינים יש לאפשר להגיע לטייוואן, אם רצונם בכך. ארצות-הברית הדגישה שעמדתה נובעת מטעמים מוסריים. לנגד עיניהם של מעצבי המדיניות בארצות הברית, ובראשם הנשיא הארי טרומן ומזכיר המדינה דין אצ'סון עמד הזיכרון ההיסטורי של

אחרות: כיצד השתלבה תוכנית החינוך מחדש באתוס ובאידיאולוגיה האמריקניים של שנות ה-50. על מנת לבחון ולנתח את הסוגיה הזאת יש לבדוק את מקורותיה האידיאולוגיים של ארצות-הברית, כפי שנבנו עוד בתקופה הקולוניאלית, ובמיוחד במהלך המאה ה-19.

מלחמת קוריאה - רקע

ב-25 ביוני 1950 פלש צבא צפון-קוריאה לשטחה של דרום-קוריאה, וכך נפתחה מלחמה עקובה מדם, שהסתיימה שלוש שנים מאוחר יותר, ללא שצד כלשהו השיג הישגים טריטוריאליים כלשהם. עד היום ערוכים שני הצדדים משני צידיו של קו הרוחב 38, שנקבע כקו הגבול עוד לפני המלחמה.

תותחנים של המרינס במלחמת קוריאה

מלחמת העולם השנייה. בתום המלחמה החזירה ארצות הברית את המוני השבויים ועובדי הכפייה הרוסים ששיחררה עם התקדמותה בגרמניה, ואלה נעלמו בלי להותיר כל עקבות בערבות סיביר.³ החשש היה שלשבויים שהוחזקו בידי כוחות האו"ם צפוי גורל דומה.⁴ כפי שנראה בהמשך, יש להתייחס בספקנות מה להסבר הרשמי, המוסרי.

מלחמת קוריאה הייתה אירוע מרכזי במלחמה הקרה והסכסוך המזוין הראשון במלחמה הזאת.⁵ המלחמה הקרה הייתה מאבק בין שתי שיטות פוליטיות-אידיאולוגיות וכלכליות שונות. אלן דאלס, ראש ה"סי-איי-אי" בשנים 1953-1961, לא הסתיר את מטרתה האמיתית של ארצות-

כמה ימים לאחר פרוץ הקרבות התערבה ארצות-הברית בלחימה. באורח פורמלי היה זה האו"ם ששלח לעזרת דרום-קוריאה צבא שכלל יחידות מלאומים שונים, אבל עיקר הנטל - הצבאי והכלכלי - של המלחמה נפל על כתפיה של ארצות-הברית.

בנובמבר 1950 הצטרפה למערכה גם סין העממית, ששנה קודם לכן כונן בה משטר קומוניסטי.² באוגוסט 1951 נפתחו שיחות להשגתה של הפסקת אש בקוריאה. המשא-ומתן נמשך שנתיים והיה מלווה במשברים רבים ובהפסקת השיחות מספר פעמים. הסוגיה המרכזית שעמדה למכשול בשיחות שביתת הנשק הייתה סוגיית החזרתם של שבויי

חיילים צפון-קוריאנים שנפלו בשבי האמריקנים (פברואר 1951)

שהתפתחה נדבך אחר נדבך, בלעדיות בעיצובה של מדיניות החוץ האמריקנית. האידיאולוגיה האמריקנית נבחנת במאמר הזה לפי שלוש תיזות שמציג מייקל האנט (Hunt) בספרו Ideology and U.S. Foreign Policy, (Yale, 1987). לדעת האנט, שורשיה של מדיניות החוץ האמריקנית נמצאים בתרבותה, ולכן אין כל אפשרות להפריד בין הציווי התרבותי לבין עיצובה של מדיניות החוץ.¹¹ במאמר אחר טוען האנט כי האידיאולוגיה נותנת למעצבי מדיניות החוץ את המבנה ואת המשמעות לפועלם ולציבור הרחב - את

מקומה ואת תפקידה של ארצות-הברית בעולם. האידיאולוגיה היא נקודת המוצא הבסיסית ביותר העוזרת להבין את התהליך שבו מקבלים מעצבי המדיניות את החלטותיהם.¹²

במחקרו מזהה האנט שלושה מישורים שהשפיעו (ומשפיעים) על מדיניות החוץ האמריקנית. המישור הראשון הוא הרצון להגדיל ולפאר את שמה של ארצות-הברית ברחבי העולם. זהו "הייעוד הגלוי" (Manifest Destiny), שהצדיק את מגמות ההתפשטות של ארצות-הברית ברחבי היבשת, ומסוף המאה

ה-19 - גם מחוצה לה. כוונתה של ארצות-הברית במגמות ההתפשטות שלה הייתה להפיץ את הרוח ואת התרבות האמריקניות ברחבי העולם ולהפוך, ברבות הימים, למעצמה עולמית.

המישור השני, קובע האנט, הוא התייחסותה של ארצות-הברית בחשדנות ואף בעוינות לכל מגמה מהפכנית, אשר אינה עולה בקנה אחד עם המודל האמריקני.¹³ חוסר הסובלנות האמריקנית לתפיסה פוליטית השונה מהשיטה הפוליטית האמריקנית או שקיצונית יותר בהשוואה אליה מקורו במקום החשוב שתופסת הדמוקרטיה במחשבה ובאורח החיים האמריקניים.

המישור השלישי הוא הראייה האמריקנית שארצם והאימפריה הבריטית הן מדינות שלהן עמדה מרכזית בענייני

הברית בסוגיית שבויי המלחמה. לדעתו, הישאר רותם של שבויי מלחמה סינים וקוריאנים בידי ארצות-הברית לאחר החתימה על הסכם שביתת הנשק הייתה אחד הניצחונות הפסיכולוגיים הגדולים ביותר עד אז של העולם החופשי על הקומוניזם.⁶ מטרתה של וושינגטון הייתה להביק את העולם הקומוניסטי - ובראשו מוסקוה - בידעה כי מספר רב של שבויים אכן יסרבו לחזור למורתם.⁷

במסגרת המאבק האידיאולוגי במלחמת קוריאה הפעילו שני הצדדים תוכניות לחינוך

מחדש של שבויי מלחמה במטרה לנסות לנגח את השיטה המנוגדת, שיטתו של האויב. מחקרים רבים נכתבו על קורות השבויים האמריקנים במלחמת קוריאה,⁸ אך רק מעט תשומת לב הופנתה במחקר לשבויי המלחמה הקוריאנים

והסינים במלחמה הזאת. תוכנית החינוך מחדש בקוריאה הינה סוגיה נשכחת במחקר ההיסטורי על אודות מלחמת קוריאה.⁹ ככלל ניתן לומר שהכתיבה ההיסטורית על מלחמת קוריאה מצומצמת ביחס למלחמות אחרות בהיסטוריה האמריקנית. כמלחמה הממוקמת - מהיבט הכרונולוגי - בין מלחמת

העולם השנייה למלחמת וייטנאם לא זכתה מלחמת קוריאה למחקרים מקיפים בסדר גודל כפי שנעשו על המלחמה שלפניה ועל המלחמה שאחריה.¹⁰

מלחמת קוריאה הצטיירה אצל מעצבי המדיניות האמריקנית כמאבק קיומי לשמירת עצמאות וזהותו הפוליטית, הכלכלית והתרבותית של העולם החופשי

מקורותיה האידיאולוגיים של מדיניות החוץ האמריקנית

על מנת להבין את הרקע לתוכנית החינוך מחדש שהפעילה ארצות-הברית במהלך מלחמת העולם השנייה ולאחריה עלינו להבין את הרקע הפילוסופי-תיאורטי שלה, כלומר לבחון את שאלת ההשפעות האידיאולוגיות על עיצובה של תוכנית החינוך מחדש. יחד עם זאת ברור שאירועים בני הזמן השפיעו על מקבלי החלטות בארצות-הברית ועל מעצביה של תוכנית החינוך, ואין ליחס לאידיאולוגיה האמריקנית,

פעילים קומוניסטים צפון-קוריאנים בשבי האמריקני

העולם. עוצמתה הימית של בריטניה הגדולה ושליטתה על רבע מאוכלוסיית העולם פורשו בארצות הברית כאמיתות לעליונות האנגלו-סכסים וחזיקו את האמונה שארצות הברית תהפוך גם היא, ברבות הימים, למעצמה עולמית.¹⁴

תחושת העליונות האמריקנית תופסת מקום נכבד במחקרו של האנט.¹⁵

לאחר מלחמת העיר לם השנייה ובעידן מדיניות הבלימה הת- אחדו שלושת המישור רים, שעליהם מדבר האנט, תחת ההגדרה של גיאופוליטיקה. בעיני האנט, דוקטרינת טרומן

ומדיניות הבלימה שנגזרה ממנה איננה תגובה הגנתית להתפשטות הסובייטית ברחבי העולם, אלא תגובה למגמה מהפכנית, שאינה עולה בקנה אחד עם המודל הפוליטי, הכלכלי, החברתי וכמובן האידיאולוגי של ארצות הברית. מעבר לאירועים המיידיים שהביאו לנאומו של טרומן בקונגרס, נעוצים שורשיה של הדוקטרינה הזאת עמוק בראיית האמריקנים את עצמם כעדיפים על עמים אחרים ואת התרבות

הפוליטית שלהם כעדיפה על גישות פוליטיות אחרות.¹⁶ ניתן לומר כי בדוקטרינת טרומן תורגם אידיאל הליברליזם למדיניות חוץ. מעצבי מדיניות החוץ האמריקנית השתמשו באידיאל הזה על מנת לשכנע את דעת הקהל האמריקנית בנחיצותה של התערבות זו או אחרת ברחבי העולם במטרה לשמור או להגן על זכויותיהם של עמים המדוכאים על ידי גורמים קיצוניים ומהפכניים – פנימיים או חיצוניים. האידיאולוגיה הליברלית הייתה מסווה מוסרי למניעים כלכליים, פוליטיים ואסטרטגיים.¹⁷ במאה ה-20 ישנן דוגמאות רבות לכך. נוסף על שתי מלחמות העולם, שאלהן יצאה ארצות הברית על מנת להגן על הדמוקרטיה בעולם, ניתן למנות שוב את מלחמת קוריאה ואת מלחמת

וייטנאם וכן את מלחמת המפרץ ואת המעורבות ביוגוסלביה. לדעתי, דוקטרינת טרומן נותנת – עד היום – ביטוי מפורש לתפקידה של ארצות הברית בהגנת החירויות הבסיסיות של האדם מול איומי הדיכוי והטוטליטריזם:

”אני (טרומן) מאמין, שצריכה זאת להיות מדיניותה של ארצות הברית לתמוך בעמים חופשיים, המתנגדים לשעבודם על-ידי מיעוטים חמושים או על-ידי לחצים חיצוניים. אני מאמין שעלינו לסייע לעמים חופשיים

לעצב את גורלם בדרכם שלהם.”¹⁸

מטרת התוכנית לחינוך מחדש הייתה להביא לשינוי בדפוסי המחשבה והאוריינטציה של השבויים, כך שעם חזרתם למדינותיהם יובילו אופוזיציה עממית נגד המשטרים הקיימים

תוכנית החינוך מחדש בקוריאה – אמצעים ושיטות

מדוע הייתה נחוצה תוכנית לחינוך מחדש של שבויי המלחמה הסינים והקוריאנים? אחת התיזות של האנט גורסת כי בבסיס האידיאולוגיה האמריקנית עמדו חוסר סובלנות ואף עוינות כלפי כל מגמה מהפכנית, אשר נוגדת את העקרונות הליברליים של ארצות הברית.

ניתן, כמובן, לטעון כי תוכנית החינוך מחדש הייתה חלק מהמלחמה הקרה, וכי כל צד הפעיל תוכנית חינוך לשבויים שנפלו בידיו, שבמסגרתה הוא העלה על נס את שיטתו שלו

וניגח את השיטה היריבה. עם זאת אין להתעלם משורשיה האידיאולוגיים של התוכנית לחינוך מחדש שהפעילו האמריקנים במהלך המלחמה הקרה.¹⁹ מלחמת קוריאה הצטיירה אצל מעצבי המדיניות האמריקנית כמאבק קיומי לשמירת עצמאותו וזהותו הפוליטית, הכלכלית והתרבותית של העולם החופשי מפני קנוניה חובקת עולם של הקומוניזם, החותר לאכוף את משטרו על העולם כולו בדרכי מלחמה, סיפוח, מהפכה, הסתננות וחרטנות.²⁰ בדומה לתוכניות לחינוך מחדש של שבויי המלחמה הגרמנים והיפנים – גם במלחמת קוריאה התכוונה ארצות הברית ללמד את שבויי המלחמה פרק במהות הדמוקרטית.

בהסתמך על מסמכים של הצבא האמריקני ניתן לטעון כי מטרת התוכנית לחינוך מחדש הייתה להביא לשינוי בדפוסי המחשבה והאוריינטציה של השבויים, כך שעם חזרתם למדינותיהם יובילו אופוזיציה עממית נגד המשטר הקיים.²¹ כך הוגדרה מטרת התוכנית בדו"ח של הצבא האמריקני:

"מטרת התוכנית היא להגדיל את הידע ואת ההבנה של האידיאלים הדמוקרטיים... לפתח גישות אוהדות לארצות הברית ולאום ולפתח גישות שיהפכו את שבויי המלחמה לאזרחים דמוקרטיים של האומות שלהם ושלהם העולם".²²

התוכנית לחינוך מחדש של

שבויי המלחמה החלה ב־27 בספטמבר 1950, עם הפעלתה של תוכנית ניסיונית, שבה השתתפו 500 שבויים. התוכנית תוכננה והוצאה לפועל על־ידי אותו הגוף שהפעיל את התוכנית לחינוך מחדש ביפן לאחר כניעתה באוגוסט 1945 (Civil Information & Education (CI&E). מטרת התוכנית הייתה להקנות לשבויים אוריינטציה אידיאולוגית מסודרת, שתשכנע אותם לאהוב את השלום ולדגול בקדמה וביצירתה של חברה דמוקרטית. כמו כן נועדה התוכנית לשכנעם כי להם ולבני עמם יהיו חיים חברתיים, פוליטיים וכלכליים טובים יותר תחת שלטון דמוקרטי מאשר תחת שלטון טוטליטרי.

התוכנית הניסיונית הופעלה עד ה־8 בדצמבר 1950 והופסקה עקב המצב החדש שנוצר בחזית עם כניסתה של סין למלחמה והנסיגה הכללית של כוחות האו"ם.

באביב 1951, לאחר שעלה בידי האמריקנים לייצב את קו החזית, שוב הופעלה התוכנית לחינוך מחדש – הפעם לכל שבויי המלחמה. מאחר שבאותו השלב נכנסה גם סין למלחמה, היו בידי האמריקנים לא רק שבויי מלחמה קוריאניים, אלא גם שבויי מלחמה סינים. יתר על כן, מפקד היחידה האמריקנית למלחמה פסיכולוגית, בריגדיר־גנרל מקאלור, קבע שהתוכנית החדשה לחינוך מחדש תיושם

בעיקר על שבויי המלחמה הסינים.²³

הבסיס לתוכנית הכללית, שאמורה הייתה להקיף את כל שבויי המלחמה שהיו בידי ארצות הברית, הייתה התוכנית הניסיונית שהופעלה בסתיו 1950.²⁴ המטרות והיעדים שהציבו לעצמם האמריקנים מנוסחים במזכר שנשלח למפקד CI&E – בקוריאה:²⁵

1. לפתח את המודעות של שבויי המלחמה לפעולות האו"ם.
2. להעניק לשבויי המלחמה הבנה במהות הדמוקרטית באמצעות פעולות שונות בזמן שהותם במחנות השבויים.
3. לתת לשבויים כישורים וידע במשטר הדמוקרטי, שאותם ייקחו איתם חזרה לארצותיהם – שם ינסו להעביר ידע זה לאזרחים.
4. לפתח כישורים כנ"ל אצל שבויי המלחמה הצפון-קוריאנים על מנת שיתמכו באומה קוריאנית מאוחדת, עצמאית ודמוקרטית.
5. להביא לכך ששבויי המלחמה הצפון-קוריאנים יעבירו את הידע ואת הערכים שרכשו לאוכלוסייה של צפון-קוריאה ולהביא לתמיכתה באו"ם.

בתוכנית הגדולה, שיצאה לדרך באביב 1951, השתתפו פקידים מממשלת דרום-קוריאה, מתורגמנים ובלשנים סינים מטייוואן וכן מתורגמנים מקרב אוכלוסיית הפליטים שנסה דרומה

מעצבי התוכנית שאפו להנחיל לשבויים תכנים דמוקרטיים לפי המתכונת האמריקנית תוך ביקורת נוקבת וסתירת הקומוניזם הטוטליטרי

לאורך חצי האי.²⁶ נושאי הלימוד העיקריים היו אורח חייהם של אזרחי המדינות החופשיות, מהות הדמוקרטיה ועליונותה על הטוטליטריזם. על מנת להראות את הצלחתה של השיטה הדמוקרטית הוכנסו תכנים אשר לימדו על יפן לפני מלחמת העולם השנייה ולאחריה – תוך שימת דגש על ההתקדמות הגדולה שהשיגה בעקבות הרפורמות שהנהיג חיל הכיבוש האמריקני במערכת הפוליטית והתרבותית שלה. כמו כן הושם דגש על אירועים היסטוריים במטרה לתת לשבויי המלחמה בסיס להבנת התהליכים שיצרו את יחסי הכוחות ואת המציאות הפוליטית הבינלאומית באותה עת. בין היתר הוצגו אפשרויות השיקום של קוריאה, לאחר שנסקרו בעיותיה הכלכליות, החברתיות, החקלאיות והחינוכיות.²⁷ כמו כן למדו השבויים על האו"ם, על מדינות אירופה, אמריקה הלטינית ואסיה.²⁸

התוכנית כללה, למעשה, שני מערכים שונים – האחד לשבויים הסינים והאחר לשבויים הקוריאנים. הבסיס של שני המערכים היה דומה ועסק במהות הטוטליטריזם והדמוקרטיה והקניית מידע על ארצות הברית ועל המדינות האחרות בעולם. מעבר לכך כלל מערך תכנים שהיו רלוונטיים לאוכלוסיות השבויים השונות: לימוד ההיסטוריה של סין והקומוניזם בסין – לשבויים הסינים, ולימוד

ההיסטוריה של קוריאה והקומוניזם בצפון-קוריאה - לשבויים הקוריאנים.

תוכנית החינוך מחדש - ניתוח אידיאולוגי

בחלק התיאורטי על מקורותיה האידיאולוגיים של מדיניות החוץ האמריקנית נבחנו מספר עקרונות, שעל-פיהם עוצבה במשך השנים מדיניות החוץ של ארצות-הברית. העקרונות היו: "הייעוד הגלוי", ערכי הדמוקרטיה ועקרונות הליברליזם. באופן כללי יש לחפש את המקורות האידיאולוגיים בראייה האמריקנית, שלפיה ייעודם הוא להגן על החירות ועל הדמוקרטיה ולהביא את הקדמה ואת התרבות לעמים ולתרבויות נחותים יותר. אך כיצד באו הערכים האלה לידי ביטוי בתוכנית לחינוך מחדש?

מקריאת המסמך שמפרט את מטרות התוכנית ניתן להסיק כי אחת ממטרותיה המרכזיות הייתה

להעביר לשבויים את אורח החיים האמריקני.²⁹ מעצבי התוכנית שאפו להנחיל לשבויים תכנים דמוקרטיים לפי המתכונת האמריקנית תוך ביקורת נוקבת וסתירת הקומוניזם הטוטליטרי.³⁰ שני הנושאים האלה מצביעים על

הניסיון להאדיר את שמה של ארצות-הברית בקרב שבויי המלחמה בעזרת לימוד ערכים ליברליים לפי המתכונת האמריקנית ולא המערב-אירופית. כמו כן השתדלו האמריקנים להוכיח לשבויים כי כל מגמה מהפכנית, דוגמת הקומוניזם, היא שלילית ומסכנת את השלום ואת היציבות בעולם (לפי הראייה

האמריקנית). גם במסמך שהגדיר את מטרות התוכנית לכלל השבויים ניתן למצוא את הגישות האלה.³¹

המסמך מציג את חיי היום-יום תחת משטר דמוקרטי, ולעומת זאת את חיי היום-יום תחת משטר טוטליטרי. כמו כן הוא כולל השוואה בין הקומוניזם לפשיזם.

ממסמכים שמפרטים את החומר המודפס הנחוץ להעברת התוכנית לחינוך מחדש ניתן ללמוד כי הוכנו חוברות מיוחדות ללימוד הדמוקרטיה וההיסטוריה שלה וכן חוברות להכרת ארצות-הברית והמשטר שלה. כותרתה של אחת

החברות הייתה: "דמוקרטיה ושלום - קומוניזם ומלחמה" - כותרת המלמדת על תוכנה האידיאולוגי של החוברת ואשר משתמע ממנה שהמדינות הקומוניסטיות הן שפתחו במלחמת קוריאה, ואילו המדינות הדמוקרטיות הגיעו כדי להגן על אומה שוחרת שלום. כמו כן ישנן שתי חוברות המתארות את האימפריאליזם הסובייטי, ואשר מטילות על ברית-המועצות את עיקר האחריות לפריצתה של מלחמת קוריאה. חוברות אחרות עסקו בשיקום הכלכלה, התעשייה והחקלאות בקוריאה - לפי הדגם האמריקני.³²

ארצות-הברית התערבה בקוריאה במסגרת הכללית של המלחמה הקרה ומתוך תפיסת עולם מוצקה כי הקומוניזם הוא מובוליטי, "אדום" ללא גוונים

סיכום

מטרת המאמר היא להצביע על מקורותיה של התוכנית לחינוך מחדש בקוריאה, במסגרת הניסיון להבין את האידיאולוגיה ואת מערכת הערכים של ארצות-הברית. ניתוח השורשים האידיאולוגיים נעשה בהסתמך על התיזה שהציג האנט בספרו על הקשרים שבין האידיאולוגיה למדיניות החוץ בארצות-הברית. במיוחד התייחסתי לשתי תיזות מרכזיות שמציג האנט: הרצון של ארצות-הברית להאדיר את שמה בעולם והתייחסותה העוינת והחשדנית

לכל מגמה פוליטית ואידיאולוגית ששונה מהאידיאל האמריקני.

לאחר ניתוח תיאורטי של מהות האידיאולוגיה האמריקנית ובעקבות ניתוח המסמכים של צבא ארצות הברית, הנוגעים לתוכנית החינוך מחדש, ניתן לקבוע שמטרתה המרכזית של התוכנית הייתה להנחיל לשבויים את ערכי הדמוקרטיה – אך רק לפי הדגם האמריקני. התוכנית מלמדת את השבויים שמשטר ריכוזי הוא רע, ושהתערבות השלטון בחיי הפרט – אפילו במדינה דמוקרטית – היא פסולה. הפרט הדואג לעצמו ללא מעורבות של השלטון בחייו הוא האידיאל של תוכנית החינוך הזאת. אף שבמהלך התוכנית למדו השבויים גם על משטרים דמוקרטיים אחרים, כולל המשטר הדמוקרטי בבריטניה, הרי רוב הזמן הוקדש ללימוד הערכים הדמוקרטיים והליברליים לפי המודל האמריקני, שהוצג כמודל הטוב ביותר.

הוגי התוכנית לחינוך מחדש קיוו שהשבויים – לאחר שתרום – יובילו לאמריקניזציה של ארצותיהם הן בממשל והן באורחות החיים של התושבים. התוכנית לחינוך מחדש משקפת את האמונה המיוחדת של ארצות הברית בדבר "הייעוד הגלוי" שלה: הבאת התרבות הפוליטית, החברתית והכלכלית, לפי הדגם האמריקני, לחברות נחשלות ופרימיטיביות, הנמצאות במצב של בערות או של דיכוי. הקניית ערכי הדמוקרטיה והליברליזם היא – לפי הגישה הזאת – חובתה המוסרית של ארצות הברית כלפי חברות, אשר לא שפר עליהן גורלן.

ארצות הברית התערבה בקוריאה במסגרת הכללית של המלחמה הקרה ומתוך תפיסת עולם מוצקה כי הקומוניזם הוא מונולטי, "אדום" ללא גוונים. מקורות הקומוניזם, לפי התפיסה האמריקנית, היו בברית המועצות. הייתה התעלמות כמעט מוחלטת מהעובדה שמנהיגים קומוניסטים רבים – ובהם מאו צה טונג בסין, קים איל סונג בצפון-קוריאה, הו צ' מין בצפון-וייטנאם וטיטו ביוגוסלביה – היו פטרויסטים דלא פחות משהיו קומוניסטים ולא ראו את עצמם כעושי דברה הצייתנים של ברית המועצות. מבחינתה של ארצות הברית עמד מולה אויב נורא במשנתו החברתית, הכלכלית והפוליטית – משנה שאותה צריך היה למגר בכל האמצעים.

הטוטליטריזם הפשיסטי – אמרו לעצמם האמריקנים בשנות ה-50 – מוגר רק לאחר שארצות הברית כבשה את איטליה, את גרמניה ואת יפן, חיסלה בהן את השלטון הישן וכפתה עליהן שלטון חדש, שהיה דמוקרטי, ליברלי ופרו-קפיטליסטי. קודם לכן השתתפו שבויי המלחמה של המדינות האלה בתוכניות לחינוך מחדש, שמטרתן הייתה להטמיע בהם את הערכים שבהם מאמינים האמריקנים. את הטוטליטריזם הקומוניסטי, שנתפס כיוורשו של הטוטליטריזם הפשיסטי, חשבו האמריקנים כי ניתן יהיה למגר באותו האופן. לכן, הם מיהרו לנצל את ההזדמנות

שנקרתה להם לחנך מחדש שבויים של מדינות קומוניסטיות. האמריקנים כלל לא שאלו את עצמם אם השבויים הבינו – ולו באופן חלקי – את מהות הפילוסופיה הקומוניסטית. בקוריאה התעלמו האמריקנים לחלוטין מהיבטים תרבותיים וסוציו-כלכליים שייחדו את אוכלוסיית השבויים שהייתה בידיהם. מבחינת האמריקנים כל שבוי היה קומוניסט, והמטרה הייתה להופכו לליברל.

ראייה דומה איפיינה את האמריקנים במלחמת וייטנאם. מבחינתם כל שבוי משורות הווייט-קונג היה קומוניסט, וצריך היה לעקור ממנו את התפיסה השגויה הזאת. האויב – בראייה האמריקנית – לא היה החייל, אלא האינדוקטרינציה שנשא עימו, כביכול, גם אם הוא כלל לא הבין את האינדוקטרינציה הזאת. כאמור, מבחינת האמריקנים ניצב מולם גוש קומוניסטי מונולטי, שמטרתו הייתה לכבוש את העולם, ואשר לרשותו עמדו חיילים בני לאומים שונים: רוסים, מזרח-אירופים, סינים, קוריאנים ווייטנאמים. בשנות ה-80 הצטרפו לצבא הקומוניסטי – בראייה האמריקנית – גם חיילים באמריקה הלטינית, וארצות הברית חברה לכוחות ימניים קיצוניים על מנת לדכא את הכוחות הקומוניסטיים האלה.

במילים אחרות: האמריקנים התעלמו לחלוטין מדמות האויב. מבחינתם לא הייתה שום חשיבות לשאלה אם האויב הוא רוסי, בולגרי, צ'כי, סיני, קוריאני או וייטנאמי. הצבא ומכונני המחקר שערכו מחקרים סוציולוגיים, אנתרופולוגיים ופסיכולוגיים עיצבו דרכים למלחמה בקומוניזם ללא כל התייחסות ל"פונדקאי". לפי הגישה האמריקנית הקומוניזם (או הפשיזם) במהלך מלחמת העולם השנייה) הוא טפיל שיש לחסלו, והתוכניות לחינוך מחדש הן התרופה לכך. לאחר שיסולק הטפיל – האמינו האמריקנים – יבריא הפונדקאי, כלומר יהיה בעל אוריינטציה דמוקרטית-ליברלית.

מעצבי התוכניות לחינוך מחדש האמינו בכל מאודם בנכונותה של "הדרך האמריקנית" וניסו באמת ובתמים להפוך את השבויים לאמריקנים או לפחות להטמיע בהם את הערכים האמריקניים. מבחינת האמריקנים כמעט כל האמצעים היו כשרים לכך, כפי שמעיד הציטוט מהמחזה "בית התה של ירח אוגוסט", שמובא בפתחת המאמר הזה.

מקורות

1. על התוכנית לחינוך מחדש ביפן ראו, למשל: Makato Iokibe, "Japan Meets the United States for the Second Time", in: *Deadalus* 119 (3) 1990; Edwin M. Martin, *The Allied Occupation of Japan*, Westport, 1972; Gordon Daniels, "The Re-Education of Imperial Japan", in: Nicholas Proney and Keith Wilson (eds.), *The Political Re-Education of Germany and Her Allies after World War II*, Sydney, 1985

2. לסקירה של מהלכי מלחמת קוריאה ראו: Roy K. Flint, Peter W. Kozumplic and Thomas J. Waraksa, *The Arab-Israeli War, The Chinese Civil War and The Korean*

- Foreign Policy – Pattern and Process**, New-York, 1996, 258-260
- President Harry S. Truman's Address before a joint Session of Congress, 12/3/47, gopher://gopher.law.cornell.edu/00/foreign/historical.truman.txt .18
- יש לציין כי ארצות-הברית נלחמה בקומוניזם עוד לפני 1945. בתחילתה של מלחמת האזרחים ברוסיה, לאחר המהפכה הבולשביקית (נובמבר 1917), שלחה ארצות-הברית – יחד עם בריטניה ויפן – כוחות צבא לרוסיה, שמטרתם הייתה לסייע לרוסים "הלבנים" לחסל את המשטר הקומוניסטי. .19
- ראו, למשל: טרומן, **שנות מסה ותוחלת**, עמ' 340 .20
- Callum A. MacDonald, "'Heroes Behind Barbed Wire' - The United States, Britain and the POW Issue in the Korean War", in: James Cotton & Ian Neary (eds.), **The Korean War in History**, Manchester, 1989, 137 .21
- Chief CIE Section to Chief Psychological Warfare and Chief of Staff, **Third Interim Report on Progress of Educational Program for Prisoners of War**, 27/5/52, p. 12, RG 319 Box No. 30. (להלן: דו"ח תקופתי מס' 3). ראו גם את נאומו של מפקד CI&E/FOD ב-1951, המצוטט אצל: .22
- Samuel M. Meyers and William C. Bradbury, "The Political Behavior of Korean and Chinese Prisoners of War in the Korean Conflict: A Historical Analysis", in: Samuel M. Meyers and Albert D. Biderman (eds.), **Mass Behavior in Battle and Captivity – The Communist Soldier in the Korean War**, Chicago, 1968, 219 .23
- Brigadier General McOlure to Chief of Psychological Warfare, **Reorientation for Prisoners of War**, 19/3/51, RG 319, Box No. 19 .24
- שם, סעיף 1 .25
- Brigadier General Bush to Chief, CI&E Section UNC, **Instruction Relative to Orientation and Education of North Korean and Chinese Communist POWs**, 23/4/51 .26
- ראו את סיפורו האישי של פליט קוריאני שהגיע לאי קוג'י, שבו הוקם מחנה השבויים העיקרי של כוחות האו"ם: <http://www.kinsoft.com/korea/eyewit7b.htm> .27
- שם, עמ' 172 .28
- Foot, **A Substitute for Victory**, p. 115; Benben, "Education of POW on Koje Island", 162 .29
- Brigadier General McOlure, **Reorientation Program for North Korean Prisoners of War**, 28/2/51, RG 319 Box 19 .30
- שם, עמ' 5 .31
- Brigadier General Bush to Chief, CI&E Section UNC, **Instruction Relative to Orientation and Education of North Korean and Chinese Communist POWs**, 23/4/51. .32
- Chief FOD, Evaluation Branch to Chief CIE, Report of the Materials Production Division, List of Printed Materials Produced by Materials Production Division during FY 1952, 20/1/52, RG 333 CIE fol. Box No. 1
- War**, Wayne, 1987, 96-120; Billy C. Mossman, "The Korean War", in: John E. Jessup (ed.), **Encyclopedia of the American Military** (vol. 2), New-York, 1994, 1019-1044 .3
- הארי ס' טרומן, **שנות מסה ותוחלת** (חלק 2), ת"א, 1956, 467-468 .3
- Dean Acheosn, **Present at the Creation**, London, 1969, 652-653 .4
- Doris M. Condit, **The Test of War – History of the Office of the Secretary of Defense** (vol. 2), Washington D.C., 1988, 140 .5
- Thomas S. Arms, **Encyclopedia of the Cold War**, New-York, 1994, 341 .6
- Rosemary Foot, **A Substitute For Victory**, Ithaca, 1990, 190 .7
- Callum A. MacDonald, "'Heroes Behind Barbed Wire' – The US Britain and the POW Issue in the Korean War", in: James Cotton and Ian Neary (eds.), **The Korean War in History**, Manchester, 1989, 135 .8
- ראו: Stanley Sandler (ed.), **The Korean War – An Encyclopedia**, New-York, 1995 .9
- ביבליוגרפיה מקיפה על גורלם של שבויי המלחמה האמריקנים במלחמת קוריאה. .9
- השבויים הסינים והקוריאנים מוזכרים במחקר על מלחמת קוריאה בהקשר למרידה הגדולה שפרצה במחנה השבויים המרכזי של צבא ארצות-הברית באי קוג'י בראשית מאי 1952. במהלך המרידה הצליחו השבויים לחטוף את מפקד מחנה השבויים. .10
- לסקירת הכתיבה ההיסטורית על מלחמת קוריאה ראו: Rosemary Foot: "Making Know the Unknown War: Policy Analysis of the Korean Conflict Since the Early 1980s", in: Michael Hogan (ed.), **America in the World – A Historiography of American Foreign Relations Since 1941**, Cambridge, 1995 .11
- מאמרה של פוט סוקר את הכתיבה ההיסטוריוגרפית החל משנות ה-60 ומתמקד בשנות ה-80, שבהם החלה כתיבה אינטנסיבית יותר על המלחמה. .12
- Ronald Steek, "Birth of an Empire", in: **Review in American History**, 1988 16 (1), 156 .13
- Michael H. Hunt, "Traditions of American Diplomacy: From Colony to Great Power", in: Gordon Martel (ed.), **American Foreign Relations Reconsidered, 1890-1993**, New-York, 1994, 10 .14
- ראו בעניין זה את מסקנתו של ניקוביץ', המתאר את המלחמה הקרה כמאבק בין שתי אידיאולוגיות – האחת טוטליטרית וקומוניסטית (ברית-המועצות) והאחרת ליברלית וקפיטליסטית (ארצות-הברית). לדעתו מאופיין המאבק בראש ובראשונה מהבחינה האידיאולוגית, אשר מדגישה את ההבדלים בין שתי השיטות הפוליטיות והכלכליות. .15
- Frank Ninkovich, **The Diplomacy of Ideas – U.S. Foreign Policy and Cultural Relations, 1938-1950**, Cambridge, 1981, 169-171 .16
- Michael H. Hunt, **Ideology and U.S. Foreign Policy**, Yale, 1987, 77-78 .17
- שם, 91-46 .15
- שם, 160-153 .16
- Charles W. Kegley and Eugene R. Wittkopf, **American** .17